

aloer (creació anàloga del S. XVI, allí mateix). *Alodiat* [1392]. *Alodial* [1330], del baix llatí *alodialis* derivat erudit de la citada llatinització *alodium*. Caldria rectificar la grafia *alodial*, amb *ll*, acceptada en el *DFa*.

Alova, V. *alosa*

Alp: fóra preferible suprimir des de la ratlla 6, tot el que porta l'*AlcM* sobre el nom d'aquest poble, car és ple d'errors (no hi ha cap riu ni muntanya que es digui *Alp* en territori català, només la *Tosa d'Alp* i el *riu d'Alp*, que naturalment prenen nom del poble), la Cerdanya evidentment no té res a veure amb els *Alps* i ací la base etimològica és *ALBH*, no *ALP*: veg el que he dit sobre *Alf*.

Alpaca, V. *DCEC* I, 164.

Alpera (que en realitat és un nom de lloc manxec), molt improbable que vingui de *PETRA*, tal com suposa *AlcM*, puix que és de creure que sigui mossàrab (on tal reducció de *-TR-* és inconcebible, no ja increïble): probable que hi hagi relació amb el mall. *Alpara* i versemblant que *Al-* no sigui article sinó part integrant del mot en tots dos casos (per a *-ara* variant de *-aira* en certs parlars mossàrabs, veg. *EntreDL* I, 100-101).

Alpist, *alpistre*, veg. *DCEC* I, 166 [val. *alpist*, 1617, *DAg.*], *alpistre* tort., *ampistre* a Alfàs (Marina d'Alacant) i *ampiste* (1963-1965) en el Baix Segre (Massalcoreig); sembla que puguem (?) creure casual la curiosa semblança amb l'avèst. *pištra* 'farina' (Reichelt, *Altawest. Elementarbuch*, § 660) i el grup indobalto-eslau *pit* 'aliment'.

Alquella i *alquellada*, V. *alcalada*

ALQUENA, 'la polsina o pólvores a què es redueixen les fulles de cert arbust, usades per tenyir', de l'àr. vg. *hinna* (àr. *hinna*'), nom de l'arbust i de l'alquena. □ 1.ª *doc.*: 1271, Tarifa dels Corredors de Barcelona.

«Lo quintar de dàtils, 2 diners --- La carga d'*alquena* e de herba colera, 4 drs. --- Sossa e sofra, e ferre ---». En els *Costums de Tortosa*: «mantega, alcaraiüa, *alquena*, carbó, tota ortaliza ---» (Ol., 405). Eiximenis: «València --- abunda en grans, així com --- tremussos, arròs, *alquena*, adercó, roja, pastell, comí --- fruits estranys e drogues orientals --- així com safrà, lazflor, arròs, *alquena*, alcaraiüa, comí, alfalç» (*Regiment*, *NCL.*, 25.27, 26.8). És el *henné* de la cosmètica moderna. Ja d'antic va donar també el port. *aljena* i el cast. ant. *alfeña* (*Gr. ConqUltr.*, després *alheña*, J. Ruiz, 422, rim. amb *pequeña*, i *Lapidario*, c. 1265); i, amb tractament del *h* com en català, b. ll. *alchanna* [S. XII, en l'italià G. da Cremona], sic. *alcanna* (o *lacanna*, *ZRPh.* LI, 168), it. *alchenna*, oc. ant. *al(a)quana* (*qua = ka*) (*ZRPh.* XLVII, 419), i ra-

rament cast. *alcana* (Villena, 1423); en les *Leyes de Moros* de Castella o *Çunna de Segovia* (Ss. XIV-XV) surt *albenán* per a la planta amb què les mores es tenyien les ungles (que deu ser un plural *al-hinán*) (*MemlHiEsp.* v, 427ss.). Cf. Dozy, *Gloss.*, 138; Devic, s. v. *henné*; Neuvonen, 152; *DCEC* I, 126b; variants *alcanna* i *alenyà* (< cast.) en *AlcM*.

DERIV.: *Alquenar-se* 'tenyir-se d'alquena' [1566, *DAG.*]; *alquenat*, *-ada*, ja en les prosificacions del *Ll. de les Dones* d'Eiximenis, mj. S. XIV (*ungla -ada*, III, 28); sovint en *JRoig*, sigui en el sentit propi: «fingís prenyada --- e afegint / al pit cotons: / los mugorons / duya *alquenas*, / morats, tenats, / mostrant senyal ---»; sigui en el de '(cosa) de color d'alquena': «la vella fembra / --- / put-li la exella, / cap *alquenat*, / front estirat, / no tendrà dents / ---» (amb com. de Chabàs), «lo dimoni --- les dones --- / té capbrevades / en son capbreu / a cens no cert: / tal l'i fa vert, / tal atzurat, / --- / groch o tenat / o *alquenat*» (*Spill*, vv. 4767, 1185, 10504).

ALQUERIA, de l'àr. hispànic *qariya* 'llogaret', 'mas' (àr. *qārya*). □ 1.ª *doc.*: S. XIII, ja freqüent en les Grans Cròniques.

Muntaner (ed. Bof., 4.4; cap. 203, etc.), Marsili, Jaume I, on té encara el sentit de 'poble o llogaret': «anaren a un *alqueria* per nom Incha» (143). Aquesta antiga acc. ha quedat petrificada en la toponímia: *l'Alquerieta* raval d'Alzira, *l'Alqueria d'Asnar*, poble de la comarca d'Alcoi, *l'Alqueria de la Comtessa* i *l'Alquerieta de Guardamar*, pobles de l'Horta de Gandia. *S'Alqueria Blanca* i d'altres a Mall., *Sa Curia Cremada*, *Ses Tr(es)-alqueries* a Menorca (*AlcM*).

Generalment, però, es tractava en català antic d'un mas gran i vell o d'un petit rodal de cases de propietari comú: «no era en Roma qui-ns gohàs defendre los camps ni les *alqueries* que estaven fora la ciutat, e aquest esvaïa les nostres hosts», A. Canals (*Scipió*, *NCL.*, 48). Sembla tractar-se d'una errada o d'una variant del mateix mot en la forma *laqueria* que veiem en una obra d'Eiximenis: «l'hom gran e poderós, e lo bacallar o escaltrit --- tots aquests aitals bé passen ab vós e ab altres oficials, ab poder de prec e ab do de qualque *laqueria* que-s valrà poc, e a vegades ab menaces dels grans hòmens», *Doctrina Compendiosa* (*NCL.*, 90).¹

També en el *Tirant*, però només parlant d'Àfrica, i en la part de Galba: «cascun d'aquests que tendrien lochs, masos o *alqueries*, tots fossen haguts per franchs e liberts» (ed. Ag. IV, 8). On el mot ha restat més vivaç és segurament en el País Valencià, des de la Plana cap a Migjorn; de manera que a l'Horta se segueixen creant *alqueries* noves fins al nostre temps; segons ens explicava a Giner i March i a mi el vell Salavert de Patraix, entès en el coneixement de les coses antigues del país, no es parla d'*alqueries velles* si no tenen de 150 o 200 anys per amunt, i pertot constata Giner que les dites així mostren antiguitat superior als 200; altrament és concepte popular i ben repetit que moltes vénen del temps dels moros, i són bas-